An Ghaedhilg

Saidhbhreas don Ghaedhilg

Brids [illegible]
[illegible] 7.C. 85 C. [illegible]
Edinburgh

Sgríbhneoirí na Frainncise roimh an Éirighe Amach

Cuireadar an ruicín de shiubhal daoine ní hé amháin san bhFrainnc ach ar fud Eorpa

Gambetta

Muintir na Fraince i gCanada

Papineau

Bhriseadar a n-iarrachtaí ar Shasana a bhain le saoghal an pobail 7 nuair a tharla do dhaoinibh gur ghnóthuigheadar an coinghíollacha

Ní ar son na teangan a dhineadar sin ar aon chor -

Na daoine a bhíonn ag sgríobhadh i dtaobh na Gaedhilge gó [illegible], gó [illegible], ag déanamh [illegible] di is [illegible] sin iad ar fad

ní ċoruigeann gramadaíċ an iasacht
na ndéiṫe móra a baineann leis an
saoġal — léiġeas ar an ocras agus ar an bhfuinneoig —
grinn é is goire don Ianuar.
Is iomdha rud a baineas leis an
léiġeas sin — polaitíocht, stair,
oideachas, dlighe, spórt, cumannaċas
Ní hanla duine a thuigeann an scéal
Ní mór ordruiġṫiġe ⁊ a léiġeann

Ó Conaill tug sé faoi an bhfuinneoig Gaedhealach
a léiġeas ⁊ suim fé mórán. bfhuil a béarla a léiġead
dá ~~balor~~ mbá í an Ghaedhilg a theanga
cónaiṫe ~~níor~~ uisge ċuige é
thagruig acht go léiġfeadh Sasanaiġ a
dtír. Tá fallsa ⁊ an Sasanac
níor óla ar aireaċ tuigsint a
bhfuil ar taobh a ċuireadh féin ina aon
teangain — Gandhi
an Connaċtaċ a gabhas i gCearrnaċ
bheagán sgoile ar mar Ní Conaill

ar Sgríobhin —
Yeats —
George Russell —

Tá máighistir déanta acu ach beagnach an Ghaedhilg tagartha

An Piarsach comhairsearaí thóg sé le láimh an Ghaedhilg a shaoirsiú agus a smuainte áluinn féin a nochtú tríd an Ghaedhilg

Dhírigh sé a smuainte ar an Éireannacht na tíre 7 ghríosaigh sé sinn leis an mbarr buadh

Ba é an Ceann Duine mór a thug taidhbhreamh don sgoil sin don Ghaedhilg

Tá na sgéaltóirí go maith ach ní thaitnigheann na breathaibh na breabhais

An méid a sgríobhadh faoi pholaitíocht le fiche bliain anuas – tá sgríobhtaí ar Ghaedhilg i bhfeidhm an ghá ar contabhairt

Cén fáth a léighear Davis?

Scair — muintir bocht Conamara.
an chaoi ar chuireadar fúthu ar dtús
an chaoi a maireann siad
an focal adubhairt a lile leon

An duine a bhfuil ceapadh nuaidh
aige nochtuigheadh sé é ar 3.

Swift
Molyneaux
Tone
O'C
Davis
Fr Mathew Mitchell
Fenians
Parnell
Davitt
Griffith
De Valera

an Creideamh

Sgéilín
an Stiomhaí 7
an tSeanbhán fada
a luigh le chéile
lui a 3 síos leis an Béarla

Tugann saidhbhear is daibhear umhlú ar an ocras an tráth glaodhann sé. Níl aon rud chó láidir comhachtach leis ar dhruim na cruinne nó is ar éigin é mar tá. Ó thús aimsire go dtí anois féin tá an tOcras ag cur daoine ar imirce gá ruagadh as a dtíortha dúchais agus ag cur d'fhiachaibh orthu áitreabh a dhéanamh i n-áitibh i gcéin thar sliabh nó thar fairrge. Thréigeann daoine 7 creacha a ndúthchas ar fad leis an Ocras a sheachaint. Féach nár sin na Státa Meiriceá a bhfuil gnath le céad milliún duine ionnta is ~~dóicha~~ [cuinnce]nai é an Béarla is teanga dúthchais do [níos mó ná dá] Lighean acu ar ~~éirígh~~ iarraidh ~~an-dhúiche~~ agus nó (?) tuilleadh le Iochlannaigh nó Rúisigh nó Gearmáinigh nó Iodáiligh nó Gréagaigh nó Gaedhilge. Sé an tOcras a thiomáin as a dtíortha féin iad. Thángadar go Meiriceá 7 mara mbeadh sé ...

béarla a labhairt ann ċinnte·
an tOcras an ruaig ar an oileán
Sé an tOcras ċun bíd an tOcras
is mó aċ is iomda cineál ocrais
ann ċaiṫ sin.
bíonn ocras ar ḋaoine ċun ~~[illegible]~~ leaḃar nua a ċur síos.
bíonn ocras ar ḋaoinib ċun
oiliúinte is ~~creidiṁ~~ eolas
bíonn ocras orainn ċun labhairt
grinn uasal a ċabairt sé gclaisinn
bíonn ocras orainn ċun mórán
a ġlacadh
bíonn ocras orainn ċun eolas
faoi ṡúilibh mádúna, faoi ġrúdail,
faoi na healadanaib, agus
faoi cúrsaí polaitíocta is [illegible].
bíonn ocras ar ċuid daoine
ċun ~~faoi~~ ċaiteaṁ aimsire 7 saoġal socair

bíonn ocras orainn ċun eolas d'fáil ar leiġeas do na hocrais eile

Luiġeann an tOcras mór ar ċuid
aicme 7 ar ċuid ~~bu ope~~ nach bfaġann leiġeas air.
na hocrais eile ní mar a ċéile
iad. Tá cuid aca uasal 7 cuid aca
neamh-uasal. Nílid ċó coitċianta
leisan ocras mór ná ċó láidir,
aċ tá siad ċó láidir sin go ~~bíonn~~

d'treisigeas
~~daoine fuinta~~ tír 7 dúċas ~~a ṫréigean~~
mar ġeall orra. An mian ciúin
caiṫeamh aimsire 7 saol socair
an mian is coitċianta ameasg
daoine. Is mian le daoine nuaíoċt
aiṫráiṫe, 7 sgéalaíoċt nó léiġeoireaċt.
Sórt caiṫeamh aimsire seaḋ na
nuaċtáin Gaeḋilge, na cuirmeacha
ceoil 7 drámanna, 7 na húrsgéalta.
Tá an mian so ciúin caiṫeamh aimsire
cō láidir ~~go~~ i ndaoinib na haoise
seo go bfoġluimeoċaidís teanga ina
mbeadh díol a n-ocrais
le fáġáil ina dteanga féin aca.
Ṫréig na milliúin daoine an Ġaeḋilg
~~tar éis~~ ar n-a mbriṡ amaċ ar ṫuirse
sóib agan Ocras Mór. ~~Tréig~~ Na milliúin
nár briṡ an t-Ocras Mór ar an
tír seo ṫréigeadar an Ġaeḋilg ar
aḋbar eile, aċ ṫréigeadar í, agus
cé gur boċt an t-ádaḃar ag cuid aca
an Béarla ina háit is ~~bos~~ measaḋ
an Ġaeḋilg an tréig siad. Agus
táimid indiu sa seoḋ so naċ

Is mian le milliúin daoine seo eolas d'fáil fá'n imṫeaċt sórt níos mó ina mbíonn an t-eolas le fáil ina dteangaiḃ dúċais. Is measa 'ná an teanga an t-ocras

Ḃfuil díol ar ngnótha nó ar
n-ocraíġ san nGaedilg againn
Sin é an toirmeasg don teangaidh ní úsáidtear í
an seanḃ í an Ḟírinne ach dá
ġaerḃe í an feairrde sinn a
clos go minic agus go soiléir.
Níl caiteamh airgid le fágail
san nGaeḋilg nuaiḋe, nó amhráin
nó sgealaíocht.
Ní féidir oideachas nó [illegible]
d'ḟágail tríd an nGaedilg
Ní féidir aon céim níos deacra
ná caillteanais d'ḟoghluim tríd an
nGaedilg.
Ní féidir trádáil adḟánaim tríd
an Gaedilg
Ní féidir le Caitiliocaí eolas
iomlán a ċur ar a gcreidim
tríd an nGaedilg
Má ḃír taoḃ le Gaedilg ní ḟéadfaiḋ
leat mac a ḋíol ar aonaċ ná
Gallimh gan congnamh an Ḃéarla
Má ḃíonn scéal agat i bpáipéir
níl tada le léiġeaḋ san nGaedilg
agat.

Ní tuigimid ceann eolais, ach
ní héadtruime ceann, easbaidh eolais
ar an nGaedhilg do réir cosúlachta.
Ní cuireann easbaidh eolais ar an
nGaedhilg ar do ~~[illegible]~~ dhuine na gcéad de
mhuintir na tíre seo ar aon
bhealach. Is féidir leo gach ocras
nó mian dá mothuigheann siad
do shásamh gan Ghaedhilg. Sin é an
riocht a bhfuil an Ghaedhilg faoi láthair.
Níl sí ag teastáil ó aicme ar
bith. Is féidir leo dul chun cinn
~~dá~~ dá n-uireasba ⁊ tá gá dhéanamh sin.

agus ní féidir le dream ar bith dul chun cinn gan Béarla

An dream a bhfuil dhá Ghaedhilge orra
ní dochar dóibh é. Ní airigh~~eann~~ teak
~~dóibh~~ ~~gan~~ dóibh gur easnamh orra é. Ní
céim síos ná saol dóibh é.
Tig le duine bheith ina dhochtúir
~~⁊ gclónaimara~~ gan Ghaedhilge san nGaeltacht ann,
bheith ina atornae ~~an gclódh~~
gan Ghaedhilg. Bheith ina shagart
~~[illegible]~~ gan Ghaedhilg. Léigh-
ina siosadóir ach fairsingeach ~~i nGaillimh~~
gan Ghaedhilg [illegible].

Níl an Ġaeḋilgeoir le n-ar mian
eolas a ċur ar ṫríoċ a ċine
ní ṫuigfiḋ leis stair na ṫríoċa
roim ḟaġail ar Ġaeḋilg. Ní mór
dó leaḃra Béarla a ċaiṫeaṁ má(s)
mian leis ḃeiṫ ina sgoláire Gaeḋilge

Tá an sgéal go holc ag an teangain
agus beiḋ an sgéal go holc aice
nó go mbeiḋ síol nó fásaḋ ar teangaí
nó ar n-ocrasí le fáġail san teangain
béarlaiḋ sí ag tuitim i n-éag. ḃeiḋ nó
go mbeiḋ sí co saiḋḃir sin nac
mbeiḋ sé ar ċumas íseal nó uasal,
saor nó daor, ceárdaí nó sglábaí,
cúl a ṫaḃairt uirṫi gan ḃeiṫ ḃoċt
dá ḃárr. Beiḋ an Ġaeḋilg gá tréigean
nó go mbeiḋ leigheas aici ar an
n-ocrasí, leigheas nac mbeiḋ le fáġail
i n-aon teangain eile.

Na h-ocrasí nó seanna a léaḃar
an ball airiġeadh agam gcoitċiantaiċ
iad. Aċ tá mar eile a airiġeadh
ag go leor nár léaḃaḋ fós —

an meon ċun náisiúntaċt nó
an dúil atá againn in ar
ndúċas ⁊ in ar n-aṫarḋa.
Tá staraiḋ na teangan ar an
ḋream a ḃfuil an mian sin go
láidir ionnta. Is orṫa atá
fóiriṫint nó tarrṫáil na Gaeḋilge
agus muinteoir ḋóiḃ nać n-aireoċaiḋ
leo a ndúċas ⁊ a n-aṫarḋa a
ṫarrtáil gan an Ghaeḋilg a
ṫarrtáil freisin. Má muinteoir
sin ḋóiḃ agus go ḋ-muinteoir
is mór dóiḃ stáit ⁊ sláinte na
teangan do ḃreiṫniú go grinn.
agus ḃéaċaimis céard is cóir dí.
~~Tá stáit na Gaeḋilge go dona mar~~
~~dubras ċeana~~
Ní labhartar í ag ḋream beag
daoine í ⁊ ní heol do mórán
ḋí'n. Luċt léiġinn í
Dá mba go mbeaḋ an Ghaeḋilg ag furmhór
Gaeḋeal Éireann, dá labhairtí aca
coitċeannta, ċuirfeaḋ sí an-ċur
go réiḋ ḃíoḋ an luċt léiġinn sna
haġaiḋ nó sna ḃfaḃair

bhí trácht ann ⁊ bhí dá theangaidh
in úsáid in gach tír san Eoróip
an teanga dúthchais ⁊ an Laidin.
Bhí an teanga dúthchais ag an bpobul
dá labhairt ionnta ⁊ eatorra aca
ach an lucht léighinn, ba fuath leo
an teanga dúthchais. Fiú Adhamhnán
a scríobh beatha Choluim Cille san
Laidin. Ach chuaidh an Laidin i léig
leis an aimsir agus bhorruigh ~~na~~
teangacha dúthchais ann sin ~~gur~~ go
bhfuaradar greim ar na sgoláirí
⁊ ar an lucht léighinn féin.
Tá an Ghaedhilg san riocht anois
nach bhfuil sí ag an gcoitchiantacht
féin ach ag dream beag aca
Tá sí chomh lag nach mbeidh sé
ar chumas lucht labhartha na teangan
í a labhairt anois i measg lucht
léighinn nó iallach a chur ar lucht
léighinn an Béarla a thréigean
agus an lucht léighinn féin ~~do ní~~
ní seachnóidh ~~[illegible]~~ an Béarla a thréigean
mar tá an Béarla teanga in

coiṫeanta.

An dream beag a ḃfuil fearainn an Ghaeḋilge orra céard is inḋéanta dóiḃ agus an sgéal có dona is atá?

Caiṫfiḋ siad an teanga a saiḋḃriú gan ceaoi nac dtiocfaiḋ le lucht léiġinn nó leis an gcoitcianntaċt cat a ṫabairt uiriṫi

Céard is saiḋḃrios teangan ann? Atá nua sgéalaiocht, stair an ċine agus an domain, filiḋeacht, fealsamnaċt, an Bíobla agus leiġeoirí creidim, agus leiġeoirí polaitíochta nó an cnuasach leiġeoirí ar a dtugtar Ealadain Polaitíochta nó Political Science. Ní féidir nuaidheacht d'fhágáil gan cóimhaireamh

Ní ḃacfad anois móráin leis an ḃfíor leiġeoirí – filiḋe, sgéalaiḋe, agus an ~~[illegible]~~ léiġeoraiċt a ḃaineas leo. ~~An~~ ~~[illegible]~~ Na rudaí is mó a ḃaineann cairt ar daoine cairt sgríoḃṫa 7 cairt labartha, polaitíoċt 7 ~~[illegible]~~ imṫeaċta an lae. cúrsaí an tsaoġail, mar deirtear

agus siad is mó a gcuireann
an pobal suim ionnta.
Roinn mhór den litríocht seo·
litríocht pholaitíochta. Tuigtear
í don caiṫeantaiċ ⁊ ~~teas~~
cruṫuiġṫear í i leabhra, i
n-irisleabhra, i n-imleabhraiḃ agus
ar na nuaċtánaiḃ laeṫúla is
seaċtúla. An scéalaiḋe nó an
ceannaire a ġeanann óráid
cuireann sé leis an litríocht
seo. Tá baint aici leis an
saol mór, agus le cúrsaí an
náisiúin, le cúrsaí reatha
⁊ cogaiḋ le cúrsaí dlíġeaḋ
⁊ cáirdeaċ, le cúrsaí lucht
oibre, lucht cumainn, lucht
cumanachta, le cogadh ⁊ síoṫċáin le hImpireachta
na tíre uile. Sí an rud is
mó í i n-aon litríocht
gach tíre í. An chuid is mó
de na leabhra, beag is mór, dá
bhfoillsighthear chuir mórc de na
hirisleabhra, cuireann siad leis

an litríocht so an Poblachta
An fear a léigheann príomh-aiste
ar an nuachtán maidne, tá
n-abairtí leis go raibh sé ag
déanamh staidéar ar litríocht
Poblachta, léifeadh sé a
ṡeanghaiṫ gáire as. Ach sí an
fírinne í gurb í an litríocht
so an saidbhreas is fairsinge
is beoiḋ agus an saidbhreas
is mó a saothruigheadh gan
gné teangan.
Tá an saidbhreas so i n-easnamh ar an nGaedhilg
Dhearmuigheadh an saidbhreas
so i sgeanghṫaiḃ eile.
Is obair do lucht léighte saoirse
go sgaoilfear móráin cainte
cun an pobul do ghríosú is dóchúmhna
roimh gach aighneas mór. Is
le caint aghríosuigheann daoine
chun gnímh is gaisge. Na
caintcoirí is na scríbhneoirí
cliste seo béalaí binnfoclaí
siud a chruinnigheann an coimhthe
chun féin agus a bheireann

dá gcoga na ríġte ⁊ na reabhtaiġ;
agus an Luiċ Ceaṫraṁa. Ṫárla
a léiġeaḋ síos i Meiriceá roiṁ
caiṫeaṁ amaċ don tSasanaiġ
Ṫárla a léiġeaḋ san bFrainnc roiṁ
an Ḋíṗiú ṁór agus le n-a linn
Ṫárla an rud céadna i n-Éirinn
roiṁ bliaḋain a sé déag agus go
minic roiṁe sin.

Tuaḋáirí ~~an~~ cáṫ na Frainnce anois
mar ṡompla dein Tíortaċt Poiblíoċta
agus ní mar ṡompla ~~don teanga~~ de stáit
na teangan san tír sin mar
ní raiḃ an Frainncis ariaṁ
leis na ceanġlaiḃ ċóir mór i n-
is lúiġ bríġ is atá an Ġaeḋilg faoi láṫair

Is eol dúinn ceard ba cor do
ṁuinntir ċoiṫċianṫaċ na Frainnce
le céad bliaḋain roiṁ an Ḋíṗiú mór
ḃíodar ag dul i mbóċtanaċt leis
an ainnriu agus a leaiṫrom
ag dul i méad. Ḃí oireaċt den
ḃleaċ is den ~~ṡiú~~ ċágeóir aca
agus gan leiġeas aca air. Ḃí
ta ~~muillín~~ aca ann ~~agus~~ a raiḃ an t-ocras mór
ó ainreaċtúl aca ó liun go céile.

Ḃíodar gan ċomaiṫ i gcúrsaí rialtais agus gan ceart i gcúrsaí dlíġeaḋ. Ḃa é an ċuid ba ṁeasa den sgéal nárḃ eol do na daoine a ċonaic é bíodar gur ṫug na sgríḃneoirí léargus dóiḃ.

~~"Tá ngoidrim Árdteampull Noc-Dame," ar sgríḃneoir acu,~~ 14 a

"Dá gcuirtí im leiṫ gur ġoideas Árdteampull Notre Dame ní ċreidfidís uaim gan ċúirt ná ndearnas a léiġeaḋ," ar sgríḃneoir acu.

"Beirtear an duine i saoirse ach ní féidir fear d'ḟáġail gan slaḃraí na daoirse air", ar duine eile acu.
agus ní tuigtear a dubairt sin ná ċuala an sluaġ ollagarṫaċ na slaḃraí.

"Is ceart go mbeaḋ daoine ar aon ċoiṁeas agus go measfaiḋe iad do réir a saoṫair. Siad na huaisle na leisgéiriḋí," ar duine eile acu.

p 275

Ba leis an Scríobhnóir Polaitíochta a cheap 7 a chraobhsgaoil na sgríbhneoirí a gníomhuigheadh an pobal. Sórt caitheamh aimsire [agus fiosrughadh] ab ead scríobhnóir na Frainncise roimhe seo, drámaí, filíocht, sgéalta, ~~[illegible]~~ grádh don scríobhnóir 7 don áilne a chlaoidh na huaisle léite. Bhí a mhalairt de thionnsgnamh rompa ag Voltaire, Montesquieu, agus Rousseau agus a leithéid leanúna. Theagmhuigh uaidh lear an pobal mar bhfacaidh siad féin é a chur cun cinn agus ba ghléas troda aca an scríobhnóir cum a déanta sin. Ghríosuigheadar a n-intinn ar leaithtrom na boichtanna na ndaoine. ar shaothrughadh na n-uaisle, ar mí-cheartais na chléirighe [illegible], ar an neamhámaluighe ríogh, ar mí-chóthrom an dlighe. (See previous page for quotation)

Bhí na beartaí agus an bheirt saidbhir oilte go mór san sean-chreideamh scríobhnóireachta agus ghoin an mhá scríobhnóir go raibh siad agus maidir leis an sluagh bhí an

na-litríoċt ċó blasta sin dóiḃ go mbíoḋ boċt is noċt gá lán, go dtí go raibh náisiúin na Fraince tré ċéile mar dearfá, go dtí go raibh na huaisle ag críoċ ina léirsgrios, go dtí go raibh na scríbhneoirí níos comaċtaiġe ná lucht ceannais Arm an Ríoġ.

Ní mian liom anois an litríoċt sin do ṁolaḋ ná do ċáineaḋ. Tá baint éigin [illegible] sin tar mo ċuimne aċ is mian liom an cnuasaċ sin litríoċta a ċur os bur gcoṁair mar ṡompla den saiḋbreas atá le fáil ar an nGaeḋilg.

An síol a ċuir na scríbhneoirí úd ṫáinig toraḋ air ar fud na hEorpa agus níl an barr feoċta go fóill.

Má ḃreaṫnuiġtear litríoċt Fraincise an 18. aois ċídfear gurb í an 16. [an 17. Portugéise] an céad is mó atá dí ar bealaċ. Siad na scríbhneoirí

'S fearr a sgríoḃann ar na nuaiċtáin
agus a ṫugann cómairle don ṗobul
agus a ṫreoruiġeann iad. Níl
ceist tá n-aiṫniġeann nać ḃféaċtar
le n-a ḃfuascailt agus ní céim síos
do na luiġdaiḃ is mó ḋaṫe a
soillsiú ar ṗáipéar an ġnáiṫúnna
agus tá toraḋ ar an nós so
níl léiġṫeoir polaitíocta cóṁ beo, bríoġṁar
ná cóṁ tuilte in aon tír eile.

Canada	50.000,	3½ milliúin
Papineau		
USA. Franklin – ṗrís an ġeoġaḋ		
Hamilton ina ḋiaiḋ		
French. Spanish. Gaeḋilge		

Swift, Grattan, Tone, O'Connell Davis Luċt '48
Dr Mathew. Ándluinsing mac Néil
Ó Gríoḟa AE Yeats [illegible]
Piarsaċ
Tá [illegible] léiġṫeoir le [illegible] adar sgaġaḋ
ar cén [illegible] ná ṗobul a ḃí ag
Ó Z ná ag Ult ní ḃfuiġeaḋ sé ġreim.
[illegible] na nGaeḋilg

an tSean Ġallaiṁ nó ḃfíorḃuan a ṫug Ult ar Gaeḋilge an
nuair léiġ a sgríoḃ sé a ḋonallig É

Is annamh a ḋochtúr an ġ
Stair i nGaeḋilg
beaġa fear mór
poll tioċt ⁊ gaċ a ḃaineas le peabar
oṗardsa ċa
an Saġlan

Tá sampla eile 'na labhartar an Fhrancais. Quebec i gCanada atá i gceist agam. San mbliain 1760 bhí 50,000 Francaigh san tír seo. Tugadh an choilíneacht faoi smacht Shasana agus, ar nós na n-áiteanna [illegible], d'fhág Sasana cead an ordeacais faoi na Francaigh féin. Ní raibh mórán cur isteach orthu ó [illegible] timcheall orthu go dtí gur díbríodh isteach Sasanaigh as Stáit Meiriceá. Tugadh 40,000 Sasanaigh as na Stáit an t-am soin 7 plandáladh iad in Ontario agus ó shoin i leith tá comhbhrú idir an dá theangain, teanga na Francach dá dteangaidh féin agus bhíodar ag dul i ndomhaigheacht leis an aimsir. Beagán le céad bliain ó shoin thosnaigh Francaigh Quebec ar [illegible] ag a gcur ar an Sasanach ach ní thainig sé leo an n-uimhir amhain an Béarla a thabhairt i gcúrsaí polaitíochta. Na scríbhneoirí agus

taoisiġ Ceanadan so Fraincis
go dtí go raiḃ an pobal
gréagaiġe aca. Ċuir an
Sasanaċ go maiṫ ceann a ḃí
ar siuḃal 7 ruaig sé na
taoisiġ an tír amaċ. Ḃí na so
a ruaigeaḋ. Ḃí fear darḃ
ainm do Papineau oráidiḋe
olte cliste. Ḃí a ċuid óráidaiċe
ċó breaġ sin go ḃíġeaḋ slóġ go
coisgeann iad. Ḃí fear eile
aca an t-am úd a ṫroiḋ
sgair na bFrancaċ i measca
7 níor tairneamaiġe an
Céirinneaċ i measg Gaeḋeal ná
an fear sin i measg na
bFrancaċ. Ḃí sgéalaiḋe aca
a léiriġ saoġal na maiṫe
7 eile a ċan imṫeaċta
an ḋúṫa san doṁan uair. Ṫáinig
sa ċoraiḋ ar a ḃarr úd
go ḃfuil 3½ milliún duine
a laḃrann an Fraincis
7 gCanada indiu. Laḃarṫar an

Franncaig i bhfeis Quebec 7 gnáthfhear Canada, agus foillsighthear na nuachtáin Gaedhealach san bhFrainncis i gcathair Montreal. Is Franncach de réir bunaidh 7 teangan Bourassa an náisiúnaidhe is mó i gCanada indiu.

Is iúl go deis ~~anois~~ móir tá ~~[illegible]~~ [illegible] faoi chúram na hEaglaise 7 níor leig na bráithre ~~an~~ Béarla isteach in a [illegible] ariamh ins na ngoileamna [illegible] dóibh is dócha an Éireannach a [illegible] Sarsfield mac [illegible], an Éireannach ~~nár~~ a leigeadh ar ceal i nÉirinn. Is laidire an Fhraincis i Quebec ná an Ghaedhilg i nÉirinn

Tá an sgéal ag éiriġe fadálaċ agam aċ b'áil liom sompla eile san [illegible] [illegible] a luaḋ. Um an am a cuireaḋ an Sasanaċ as na Stáitiḃ ḃí ceiṫre nó cúig cinn de teangaċa á labhairt san tír, sin an Fhrainncis ~~a ḃí ċó forleiṫan leis an mBéarla~~ naċ mór, an Spáinnis, an Ollaindis 7 an Ġaeḋilg. Labhraḋ i bParlaimint [illegible] le linn cogaiḋ na saoirse i nAmeireacá gur mó an Ġaeḋilg ná Béarla a labhraḋ ag arm Washington. Cén ċaoi ar ṫáinig an Béarla i nuaċtar? Na sgríḃneoirí agus na Stáitairí a ġníoṁaiġ an pobal ba Béarlóirí iad. Franklin an sgríḃneoir is mó ḃí aca roiṁ an gcogaḋ. Is i mBéarla sgríoḃ sé. Tar éis an ċogaiḋ le Sasana ḃí [illegible] [illegible] [illegible] i measg na Meireacánaċ féin agus ḃí na trí [illegible] i n-éadan a ċéile

ar feaḋ tréimse fada. Buḋ é
Alexander Hamilton a ṫug le
céile iad. Sgríḃneoir cumasaċ
a bí ann agus sgrúduiġ sé
cúrsaí rialtais ó ḃun go barr
do na Meiriceánaiġ. Ní raiḃ
aon státaire ná sgríḃneoir eile
i ngar ná i ngaoḃar dó
i ngaois ná i n-eolas. Tá
a ċuid leaḃar mar ḃeaḋ Bíobla
ag Meiriceánaiġ an lae indiu féin
Rugaḋ é ar oileán beag ins
na hIndiaċa Ṡiar aċ is ar Béarla
a hoileaḋ é 7 ċlaoiḋ sé le
Béarla san méad a sgríoḃ sé.
Is ar Béarla a craobsgaoil Paine
7 Franklin soisgéal na Saoirse
san Oileán Úr 7 ṫáinig an Béarla
i n-uaċtar dá barr sin. Luċt labarṫa
gaċ teangan eile a raiḃ spéis
san saoirse aca b'éigin dóiḃ
Béarla na Saoirse seo a léiġeaḋ.
Is ann a fuaradar léigeas ar
a n-ocras.

Ní mór dom an mo theagasg a thabhairt chum baile.

Tá ocras chun na saoirse ar pobal na hÉireann le os cionn céad bliain. Ba Gaedhilgeoirí furmhór ár ndaoine céad bliain ó shoin.

Wolfe Tone an smaointeoir is mó a d'éirigh i nÉirinn sa tréimhse mar mheas Davis, chraobhsgaoil sé a shoiscéal i mBéarla.

O'Connell an Gaedhilgeoir dúthchais agus an ceannaire ba mó grádh tar éis aon ariamh i nÉirinn chaith sé an Ghaedhilg i leath taoibh.

Davis a thuig an scéal go beacht. Níor chleachtaigh sé an Ghaedhilg agus níor fhéad aon Ghaedhilgeoir cul a thabhairt ar Davis trí a smaointe 7 a oileamhaint chó breagh soin.

Bhí peann oibre cliste ag an Mhisteálaí, ach mo léan, níor thuig sé i ndubhach na Gaedhilge ariamh. T

Níor bh'fhearr Parnell ná Daniel
ná na ceannairí a chuaidh rómpa
tháinig ar n-airgid féin agus
ní raibh suim ar sgeagaighteoirí
ar Ghríobhtín, Seoirse Russel,
agus mo chuid eile aca.
Béarlóirí uile iad. An Piarsach
féin leann sé don Ghaedhilg
i gcúrsaí polaitíochta ar feadh
aon [illegible] déag ~~agus~~ san
mbliain 1912 san mBarr Buadh
7 chaith sé uadh ansin é.
D'iompuigh sé ar an ~~m~~Béarla
ach ní dóigh liom gur sháruigh
sé i mBéarla an méad a
sgríobh sé ar an mBarr Buadh.
Bhí ~~é~~ an sgéal céadna é ag
Eoin Mac Néill agus ag De Valera
Tug De Valera agallamh nó interview
uaidh as Gaedhilge sé bliana ó shoin
Mise féin a sgríobh síos 7 a d'fhoillsigh
an t-agallamh sin.
— An Gaedhilgeoir a raibh spéis
san saoirse aige le céad bliain

(Ó aimsir Tone anuas go dtí ~~Dáibhí~~ mórán níor fhoillsigheadh an pholaitíocht no sórt [illegible] ar Ghaedhilg)

annuas b'éigin dó sul go raibh an Béarla. Tugadh teagasg na Gaoluinne ar fad as Béarla. Is i mBéarla a scríobhadh an leabhair foghluime le linn an ama soin. Is mó an dochar a rinne an leabhair sin don Ghaedhilg ná slighe Sasana 7 sgoltacha Bhablaí le chéile.

na nithe a d'fhoghluim an Ghaedhilg ó cuireadh Connradh na Gaedhilge ar bun ní raibh teagasg foghluimeacha le fághail aca ar Ghaedhilg. B'éigin dóibh an Béarla a tarraingt chuca arís

Stad ar gcinnirí ó théir seire a bhí faillighteach i dtaobh na teangan. An iomarca fuadaigh a bhí fútha agus níl aon duine nár bh'fearr dóibh foighid a ghlacadh agus an Ghaedhilg d'fhoghluim agus an pobal a theagasgadh tríd an teangaidh nár thuig an Sasanach.

Níor bh'fearr luich na bhfoghluim ná na seanaosí.

Bhí faillí ag an dream Marcus an sagart a bhíodh ag teagasg ar aghaidh an bhacáin 7 leis sé teagasg é.

Ṡeas an tArdeaspog Mac Éil ar ṫaoḃ na Gaeḋilge aċ ba cuaille caol san ḃfál é.

Ḃí sé ar ċumas na Sagart an Ġaeḋilg a ~~[struck]~~ ṫarrṫáil ann ar ḃiṫ le céad bliain. Tá sé ar a gcumas fós an teanga a ċoiméad ó ḃás gá mba mian leo é.
I gColáiste Muiġe Nuadhat indiu ní múintear oiread 7 aon adhḃar léiġinn amháin tríd an nGaeḋilg.

Mura n-iompuiġeann luċt na tuaiṫe no muinntir na hEaglaise ar taoḃ na Gaeḋilge agus muna gcuireann siad uaiḃ an Béarla níl aon rud i ndán don Ġaeḋilg aċ an bás, bás gan tapaḋ.

Má iompuiġeann na Ceannaiṫe ar an nGaeḋilg ní baoġal go mbeiḋ cluas bodhar ar an bpobal dóiḃ. Má nóċtuiġeadar oideam fiúntaċ ar Ġaeḋilg ġeoḃfar amaċ é.

Tá agaiḋ luċt léiġinn tuigṫe beagán ar an nGaeḋilg le goirid 7 tá aigne luċt oideaċais teagṫa ar an nGaeḋilg beagán. Tiocfaiḋ an Ġaeḋilg isteaċ uaiḋ so imeasg na ndaoine arís. 4

anuas ṫáinig an Béarla ó'n lucṫ
léiġinn ~~tagas~~ ó na sagairt agus
ó sgríḃneoirí is ceannaiṫiḃ.
Tiocfaiḋ an Ġaeḋilg anuas ar an mbealaċ
céadna má ḟeacaimíd faoi. An duine
ocraċ ṫéiḋeann sé ar lorg bíḋ san
áit a mbíonn an biaḋ. An luċt
lorgṫa eolais racaiḋ siad go dtí
an Ġaeḋilg má tugtar an t-eolas
tríd an nGaeḋilg. Má ḃronntar saiḋbreas
ar an nGaeḋilg, mairfiḋ sí beo bríoġṁar
má fágtar an saiḋbreas go fad — na
nuaḋeamaí, na smaointe — ag an mBéarla
geoḃfaiḋ an Ġaeḋilg bás. Tiocfaiḋ ciall
dúinn luaṫ nó mall. Deiċ mbliana ticeoḋ
ó ṡoin cuireaḋ Connraḋ na Gaeḋilge
ar bun. Bí Éire lag lúbaċ an tan úḋ
aċ ċuir an Connraḋ ar a cosaiḃ arís
í. Tá Éire in-anṁoċt indiu. Cá ḃfios
dúinn ⁊ naċ ḃfuil sé i ndán do ṁuinntir
an ḟáinne ár nÉire éiliġ ~~a ċur~~ go ċoṁġáil
~~tteall~~ an baile so.

gealbhán lóchair
breac an tsíl

Fringilla coelebs
Pinson trannier

gob gearr láidir le n-a mbriseann sé cnoceanna síl agus síolta ... beathuigheann ... le tarrac

Bhíos amuich faoi'n gcoill an lá cheana ina aonar le dochtúir ealadhan agus dochtúir leighis. Thuirling éinín daithe agus luigh ar an bhfód rómhainn. An bheirt léigheannta a bhí im chuideachta níor aithnigheadar an t-éan acht Pinnseadan iongantas mór dá na daoine. ~~breac an tsíl~~ gealbhán lóchair a bhí ann an Fringilla Coelebs, Pinson na bhFrancach, Chaffinch an Bhéarlóra. Tá cuid de na héanaibh an tsaoghail so dathannaibh gleoidhte lasánta ina gcleiteachaibh 'sa a gclúmh agus tá ~~breac an tsíl~~ an gealbhán lóchair ar an mbuidhin 'sa gleoidhte lasánta súd. Ceann gorm, cúl uaithne, brollach glas, sciatháin ~~a bhfad~~ bán, gorm, ⁊ buidhe. Níl sé chomh gleoidhte leis an lasair choille ná chomh binn mar ceoltóir acht is cosamhail go mór é leis an lasair. Feiceann sé ar iomarca tar sáile. Deirtear go dtréigeann sé Sasana san ngeimhreadh. Bíonn sé ag teacht isteach ar chóstaibh Chúige Laighean 'sa Uladh 'sa na ... daire fóghmhair go Feabhra.

Sgarann an coileach ⁊ an chearc le n-a chéile go minic san ngeimhreadh agus chídhtear go minic

sguan coileach gan cearc 7 sguan cearc gan coileach. Sin é an fáth gur tugadh baitsiléar ar an gcoileach ag lucht Laidne.

Gan cuile rud ~~bheith an agh~~ an geabhan tógáin ach is fada a thug sé aghaidh ar na bántaibh 7 na gáirdíníbh nach bhfuil iomarca ach fálta is crainn fánacha.

Tógann a nead i ngabhlóig crainn nó sgeiche agus is aig an raon é. Sáruigheann sé an chuid is mó de na h-éanaibh ceoil mar neadóir. Ceanglann an nead sa'n gabhlóig le olann caorach 7 líonann an taobh istigh de ribeanaibh síor. Figheann an nead ina chéile go dlúth le na gob, 7 brúigheann ar a chéile é agus míníogheann le n-a brollach é. Is mó an t-aire a thugann sé dá nead ná an dreoilín féin.

Istigh ceol, tá sé ina phíobaire aon phuirt. Níl a phort chomh fada le port an dreoilín ach an méad atá aige canann sé go bríoghmhar croidheamhail é. Samhluighthear an coileach go mór san nGearmáin mar cheoltóir.

Taithigheann breacan an fhíl ach áit ó Sasana. Cuireann cnead-ainm siar ~~tóg~~ sgap é go dtí na h-oileáin is fuide siar, go h-Acaill féin

Níl cur síos ar aithne(?) éanlaith Éireann
cé nach gcuirtear síos i [illegible]
i n-aimsir síochána féin thar aimsir
chogaidh. Tógaid anois gealcan(?) thar sáile
7 imthighid arís i n-gan fhios [illegible]
Fanann na héin dúchais linn ó cheann
ceann na bliana ach is mórán
a mhínigheann an t-éan uisce thar
[illegible] an t-éan dúchais.
Is fada roimh [illegible] mór iad na héanlaithe
7 is fuide mór [illegible] na héanlaithe ach
is beag beann [illegible] na héanaibh ar
an bhfairrge mhóir 7 is beag ach bhfuil
éanlaith Éireann chomh iomadúil 7 chomh
fairsing le héanlaith na Breataine Móire.
Má tá [illegible] na gcoillte ar lár
nach mór tá [illegible] fánach agus
fáth(?) agus [illegible] againn
[illegible] go na héanaibh
ceol. Tá an diúl [illegible]

a [illegible] | [illegible] thar sáile [illegible] | [illegible] éanlaith [illegible] | [illegible] 7 [illegible] | [illegible] gan [illegible] (marginal note, written vertically)

From Dr Scharff

owl	ceann cait; ulcabcán ulcabán cailleaċ oiḋċe
barn owl screech owl	coinnil, screaċóg reilge; corr scréaċ
longeared owl	éan fógla
oyster catcher	giolla Bríġde, roilleaċ
Partridge	pairtreasc, pairtrisc, péarlóg, cearc ġomhrain
Peacock	péacóg, geirseannán,
Peahen	péaḃċearc
Pheasant	cearc feadá; piasún fearán
Titlark (Pipit)	circín
meadowpipit (boglark)	riaḃóg móna, meantán;
Rock Pipit	circín trága
Grayplover	grollaċán
Goldenplover	feadóg
Ptarmigan	tarmoċan

Puffin — cuilgreaċán, cánóg
Quail — gearrnaiḋ guirt

Raven — fiaċ f. duḃ. cnáimḟiaċ, bran, b. d.

Razorbill — colgraige, crosán
(Domnall Ó Murċada — Fáinne an Lae)
Cormorant — seaga
Stormy Petrel — guardal
Loon — lóma
sandlark — cipein trága
waterpipe — scréaċóg
stone curlew — caonaḟúin gaoire
red shank — coilleaċ breac. ? puilleaċ
? — brágaġ a' ġreoillín
cornntín cóire — yellow hammer
Sioċán — fieldfare — Sioċán sneaċta
Cur-ḋún — stone chatter or wheatear

gearrcaiċ — nestlings of all birds except ducks & geese

Hedge sparrow Riabóg
House sparrow: an gealbán sgioból.

chaffinch gealbán cáṫa

Greenfinch gealbán uaine ?

Bullfinch gealbán cuilinn

Goldfinch ? gealbán órda lasair coille

Linnet Sealbóigín

willow wren dreoilín sailóg

Coletit ? Tom tit. sianín feóir, meanntán
Great tit sianín mór ? meanntán mór

swallow gablán gaoiṫe
sandmartin gablán gainṁe

sandpiper gobadán, Ladhrán trágha

Redshank roilleaċ
Blackbackedgull faoileán drumnaċ

Canglan [illegible] week ko.

Níl cur síos ar áilneacht éanlaith Éireann
ná ar a líonmhaireacht cé gur beag
í an spéis a chuirimid ionnta.
Tagann na mílte aca aniar is andeas
tar sáile chugainn agus imthighid arís
i gcionn fíos dúinn. Nuair a chruadann
an aimsir ~~an geimhreadh~~ i ndeire bliana i Sasanaibh
tagann gealbhain is smólaigh is
lon dubh aniar chugainn agus caithid
an geimhreadh annso i nÉirinn. Taithnigheann
boige aér na tíre seo leo.
Tá na mílte ~~do~~ na ~~t~~ créatúraibh
céadna a fanann linn ó cheann ceann
na bliana agus nách bhfágaid Éire
ar chor ar bith. Is deacair na
gealbhain nó na smólaigh imirce
d'aithneachtáil ó na ~~t~~ gealbhain nó
na smólaigh nách dtéighid ar imirce
An t-éan a théidheann ar imirce bliain
leanann sé nós agus téidheann
timcheall an chladaigh na sgeana
ag teacht is ag imtheacht tar sáile
aimsir imirce na n-éan
Luath na scéal. Solus is mó

an dream
Coireall 7 Conall

a ṫagas imṫeaċta na n-éan faoi
deara. Cruinniġeann na héin — gaċ
cineál leis féin — ar ~~[illegible]~~ oileán
beag nó ar rinn dá'n ċósta roimh
imṫeaċt dóib agus tugaid aġaiḋ ar an bfairrge
móir trí ṡinfeaċt. ~~[illegible]~~ Tagaid i dtír
i nÉirinn ina sguanaiḃ beaga agus iad
tuirseaċ traoċta agus buailid talaim go minic
i n-aice le teaċ Soluis. Sin é an fáṫ
go bfeiceann an fear Soluis an imirce
ar siubal agus go bfuil eolas aige
ar na héanaiḃ imirce agus ar
an aimsir a ṫéidis agus a ṫagaid
tar sáile.
Ná ṫagann gealbain is smólaig is
lon duba ċugainn gaċ geiṁreaḋ. Imṫiġid
arís aċ ní ṫagann sin naċ bfuil
gealbain is smólaig is lon duba dár
gcuid féin againn. Tá na mílte aca agus
ní ḟágann siad san talam na hÉireann
ar ċor ar biṫ. Imṫiġid siar ó ḋeas
ón gcruadtan san ngeiṁreaḋ. Aċ
fillean siad arís go dtí a mball
dúċais nuair ṫagann séasúr na nead.

déanaid an néad san áit nó cómharsanacht
ina dtógaid iad féin. Bíonn na héin ar
siubhal dá mbaill dúċais.

Is iomdha cineál de na gealbhanaibh atá ann
gealbhan sgiobóil an house sparrow; gealbhan
[illegible] an hedge sparrow; gealbhan cuilinn
an bullfinch; gealbhan cátha an chaffinch;
gealbhan [illegible] an linnet..

Ċonnac amuiċ faoi'n gcoill an lá ċeana
agus bhí sócrúr caladán i n-éinfeacht liom
tuirling éan beag 7 luig ar an talamh
romhainn. Níor aiṫin a sócrúr an
t-éan ach bhí sé ionganntach mór de
na dathanna áille a bhí ar a gcleiteacha
is ar a gcluimh. An gealbhan cátha a bhí ann
Bíonn dathanna geala áille ar cuid de
na héanaibh ceoil 7 tá an gealbhan cátha
ar ċeann de na héanaibh is áille aca
ce nach bhfuil gar aige bheiṫ ċomh hálainn
leis an lasair coille ach is coitċianta
go mór an cineál

Tréigeann na gealbhain cátha Sasana
san ngeimhreadh 7 téid go hÉirinn
agus bíonn na héin seo an coitċianta

sa tír so san ngeimhreadh. Sgarann na coiliġ
7 na cearca ó n-a ċéile go minic
le linn an ġeimhriḋ agus ċídhtear
sguaine de ċoiliġ gan ċearc 7
sguaine de ċearca gan ċoileach
Tá ar gcuid féin de na gealbhain ċúin
againn a ḋéanann gor 7 a ṫógann
clann sa tír seo

Ceann gorm ar an gcoileach cúl
uaithne, brollach glas robhuí sgiaṫanna
bán gorm 7 bruiḋe san sgaṫán. Níl
ceann na circe ċóṁ daite ná ċóṁ
háluinn le ceann an ċoiliġ.

Gob gearr aige 7 é láidir ċun síolceann
síl a bhriseadh. Is ar síolanna is mó
a ṁaireann an gealbhan cúin. I n-aimsir
gorta iṫeann sé See p. 5.